

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

# روش و آرائه تحقیق

دکتر سید محمد رضویان

۱۳۹۹-۱۴۰۰

# عنوان های کلی درس

➤ کلیاتی پیرامون تحقیق و روش های آن

➤ دستورالعمل تهیه گزارش های علمی (انواع مقاله، پایان نامه و ...)

➤ شیوه تهیه فایل و ارائه سخنرانی علمی

# شیوه ارزیابی

✓ آزمون نهایی: ۸ نمره

✓ حضور موثر در کلاس: ۲ نمره

✓ انتخاب موضوع و جستجو پیرامون آن و تهیه گزارش تحقیق طبق

دستورالعمل ارائه شده در طول ترم و در نهایت ارائه گزارش در

جلسه های پایانی ترم: ۱۰ نمره (۵ نمره گزارش نویسی +

۵ نمره تهیه فایل سخنرانی و ارائه آن)

# تعریف تحقیق

تحقیق فرآیندی است برنامه ریزی شده، هوشیارانه، نظام مند  
(systematic) و قابل اعتماد برای یافتن حقایق یا فهم عمیق  
مسائل.

تحقیق عبارتست از فرآیند جستجوی منظم برای مشخص کردن  
یک موقعیت نامعین.

□ ۸ ویژگی مهم تحقیق علمی عبارتند از:

۱. تحقیق فعالیتی است **منظم و برنامه ریزی شده**.

به این معنا که:

- ❖ نیازمند طرح و نقشه قبلی است؛
- ❖ دارای مراحل معینی است؛
- ❖ دارای زمان بندی مشخصی است؛
- ❖ یک فرآیند (پروسه) است؛

۲. تحقیق به **حل یک مساله** معین یا پیدا کردن پاسخ برای یک سوال مشخص معطوف است.

به این معنا که:

- ❖ بدون داشتن مساله و سوال، اساساً انجام تحقیق میسر نیست؛
- ❖ در فرآیند تحقیق، همه فعالیتها متوجه سوال تحقیق است؛
- ❖ در ابتدای تحقیق، در رابطه با پاسخ قطعی، بی اطلاع هستیم؛
- ❖ ممکن است بتوانیم پاسخ سوال را حدس بزنیم (فرضیه سازی) ولی در فرآیند تحقیق باید حدسهایمان را به آزمون بگذاریم.

۳. تحقیق به دنبال بررسی **مسائل نو** و یافتن پاسخ های

**جدید** است؛

به این معنا که:

❖ گسترش علم، نتیجه همین ویژگی است؛

❖ البته بررسی صحت و سقم یافته های قبلی نیز می تواند

مساله ای جدید بشمار آید.

۴. تحقیق نیازمند داشتن **تخصص فراوان** در زمینه مورد

بررسی است؛

به این معنا که:

❖ تحقیق، از وظایف مجتهدین و صاحب نظران هر رشته علمی است. یعنی

حاصل جهل نیست بلکه برعکس حاصل علم و دانش و تخصص است؛

❖ افراد نا آشنا به یک موضوع علمی، نمی توانند وارد حوزه تحقیق در آن رشته

شوند؛

❖ به دلیل تخصصی شدن مسائل، امروزه بیشتر تحقیق ها، به صورت گروهی

انجام می شود.



۵. **اصل تجاهل:** تحقیق بی طرف است و حب و بغض در

آن راه ندارد؛

به این معنا که:

- ❖ تعصب و جانبداری، به طور کلی، در تحقیق جایز نیست،
- ❖ زیرا در این صورت، نتیجه تحقیق طبق خواسته محقق تنظیم می شود نه حقیقت؛
- ❖ ذهنیات محقق، همواره فرآیند تحقیق را هدایت می کند؛
- ❖ در رشته های مختلف علوم انسانی، بی طرف بودن، بسیار دشوار است؛

## ۶. تحقیق مستلزم جمع آوری اطلاعات فراوان است؛

به این معنا که:

- ❖ تحقیق، کاملاً مستند است و حاصل تخیل نیست؛
- ❖ البته، نیروی تخیل، در ساخت فرضیه ها و حدس های مربوط به تحقیق بسیار موثر است ولی در اصل، این اطلاعات است که حدسیات را بررسی می کند؛
- ❖ هرچه ادعای مطرح شده بزرگتر باشد نیاز به شواهد بیشتر است؛
- ❖ بنابراین روشها و ابزارهای شناسایی و کسب اطلاعات در فرآیند تحقیق از اهمیت زیادی برخوردارند.

۷. نتایج تحقیق **مکمل** یافته های تحقیقات و علوم قبلی

است؛

به این معنا که:

❖ باید بین یافته های جدید و قدیم ارتباط وجود داشته باشد؛ زیرا علم،

حاصل انباشته شدن یافته های بشر است؛

❖ یافته های جدید ممکن است از طریق اصلاح و تجدید نظر در یافته های

قبلی پدید آید.

# ۸. تحقیق از قابلیت **تعمیم** و **پیش بینی** برخوردار است؛

به این معنا که:

- ❖ یافته های تحقیقی را می توان به موارد دیگر تعمیم داد و از این طریق به قدرت پیش بینی دست یافت؛
- ❖ اساساً یکی از هدفهای تحقیق، تعمیم یافته هاست؛
- ❖ نتیجه پژوهش در بیشتر موارد پیش بینی رفتارهاست؛
- ❖ در پایان هر تحقیق، باید راهکار و پیشنهاد ارائه شود.

# انواع تحقیق (از دیدگاههای مختلف)

- تحقیق نظری (pure)، کاربردی (applied) و راهبردی (strategic).
- توصیفی (descriptive)، تبیینی (explanatory) و ارزیابی (evaluation).
- تحقیق آزاد (market research) و تحقیق آکادمیک (academic research).
- تحقیق اکتشافی (exploratory) آزمایشی (experimental or testing out)  
حل مشکل (problem solving).
- تحقیق پنهانی یا ناآشکار (covert)، رقابتی (adversarial) و مبتنی بر همکاری (collaborative).
- تحقیق بنیادی (Basic)، کاربردی، ابزاری، مشارکتی و عملیاتی

# تقسیم بندی انواع تحقیق (بر حسب هدف)

➤ **بنیادی:** هدف آن آزمون نظریه ها، تبیین روابط و پدیده ها و نظریه پردازی و بالاخره

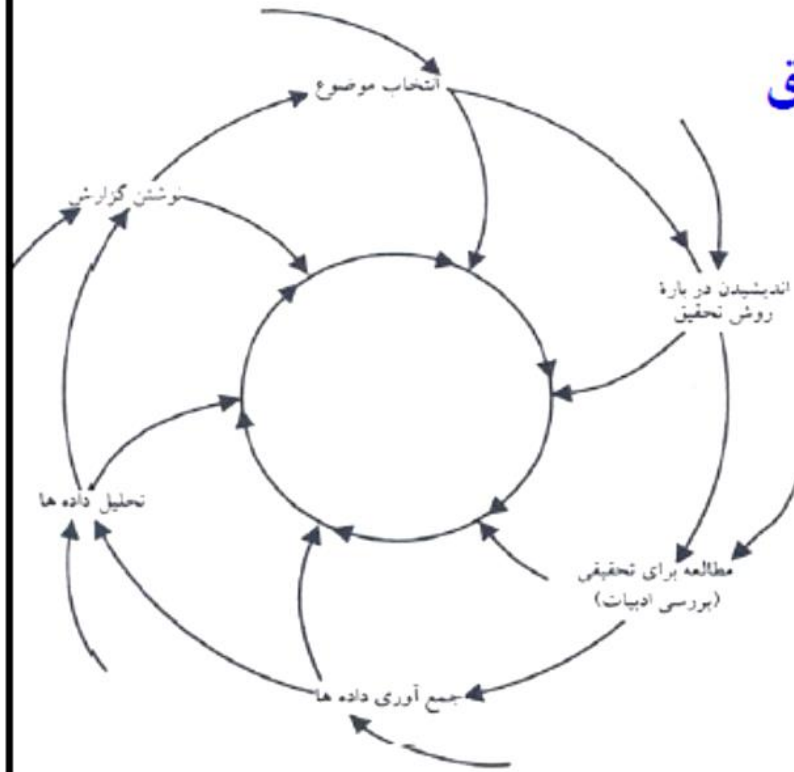
تولید دانش و بررسی نظریه تحول تاریخ است.

➤ **کاربردی:** هدف آن کاربرد عملی دانش در زندگی است.

➤ **توسعه ای:** هدف آن تشخیص مناسب بودن یک دانش، روش، ارزش و... برای هدفی

خاص و یا تهیه و تدوین برنامه ها، طرحها و پروژه های توسعه ای است.

# فرایند چرخه‌ای تحقیق



۱) انتخاب موضوع = شناخت مسأله و تدوین عنوان تحقیق

۲) انتخاب روش تحقیق = شناسایی منابع و تدوین

طرح تحقیق

۳) بررسی ادبیات و پیشینه تحقیق = بیان نوآوری و

تدوین مدل مفهومی

۴) جمع آوری داده = سنجش روایی و پایایی ابزار

گردآوری و ورود اطلاعات به رایانه

۵) تحلیل داده‌ها = دسته بندی، تحلیل و پردازش اطلاعات

۶) تدوین گزارش تحقیق = جمع بندی و نتیجه گیری و

تدوین گزارش به صورت مقاله علمی یا گزارش پژوهشی



# ویژگی های فرآیند چرخه ای تحقیق

مهمترین ویژگی های فرآیند چرخه ای انجام تحقیق عبارتند از:

- ✓ به صورت دوری یا چرخه ای (cyclical) تکرار می شود؛
- ✓ پایان ناپذیر (never-ending) است؛
- ✓ قابل بررسی مجدد است؛
- ✓ بازگشت پذیر به نقطه آغازهای متفاوت می باشد؛
- ✓ قابلیت ورود به چرخه از هر نقطه ای که بخواهید را دارد.





---

**از چه راههایی می توان  
به شناخت دست یافت ؟**

## راههای شناخت و کسب دانش

---

Experience

(۱) تجربه

Authority

(۲) استناد به مقام صلاحیت دار

Logic

(۳) منطق

Scientific Method

(۴) روش علمی

## ۱- تجربه

---

✓ ابتدایی ترین و در عین حال فراگیرترین روش کسب اطلاعات است .

✓ در این روش اطلاعات بی واسطه و به طور مستقیم توسط فرد استفاده کننده از اطلاعات حاصل می شود .

✓ تجارب شخصی عمدتاً برخواسته از دانش حسی است .

## محدودیت‌های تجربه

✓ دانش حسی به واسطه خطای احساس غیر قابل اطمینان و ناقص است.

✓ محدودیت در تجربه – همه امور را نمی‌توان تجربه کرد.

✓ تجربه شدیداً تحت تأثیر ذهنیت افراد است.

## ۲- استناد به مقام صلاحیت‌دار

✓ رجوع به کارشناسان ، متخصصان و مراکز ذیصلاح در زمینه‌های موردنظر

✓ پذیرش قول و فعل مقامات ذیصلاح به عنوان واقعیت‌های قابل استناد

### محدودیت‌های استناد به مقام صلاحیت‌دار:

✓ نحوه کسب دانش و اطلاعات از سوی مقامات صلاحیت‌دار « آیا آنان دچار اشتباه نمی‌شوند » ؟

✓ اختلاف نظر صاحب‌نظران در امر واحد

## ۳- منطق

- ✓ اگر به کمک عقل , دانش حسی توسعه داده شود دانش قابل اعتمادتری حاصل می شود .
- ✓ منطق از دو طریق برای رسیدن به شناخت به انسان کمک می کند :

deductive method      الف) روش قیاسی

inductive method      ب) روش استقرایی

## الف) روش قیاسی

---

- ✓ قیاس در لغت به معنای سنجش ، اندازه گیری و تخمین است .
- ✓ استدلال قیاسی نتیجه گیری با دلایل کافی از کل به جزء است یا رسیدن مدلل از قوانین کلی و عمومی به موارد جزئی و خاص را گویند .
- ✓ شاید اولین حرکت قابل ملاحظه در پیدایش رویکرد منظم و سیستماتیک برای کشف واقعیات باشد .
- ✓ از کنار هم گذاشتن واقعیات پذیرفته شده و استنتاج یک نتیجه از آن ، حاصل می شود .

### محدودیت‌های قیاس

- ✓ نتیجه قیاسی منطقی به هیچ وجه از محدوده مقدمات فراتر نمی‌رود .
- ✓ صحت نتیجه مستقیماً به صحت مقدمات بستگی دارد. اطمینان از صحت مقدمات از اهمیت خاصی برخوردار است .
- ✓ چون نتیجه فرآیند تحقیق علمی تولید و کشف دانش جدید است ، پس این فرآیند نمی‌تواند صرفاً بر پایه استدلال قیاسی بنا شود .



## ب) روش استقرایی

✓ استقراء در لغت به معنای جستجو کردن و کنجکاوی کردن است .

✓ استدلال استقرایی یعنی رسیدن ذهن از جزء به کل

✓ بررسی اجزاء یک قضیه و رسیدن به یک حکم کلی

### انواع استقراء

بررسی کلیه اعضاء یک مجموعه

استقراء تام

بررسی گروهی از اعضاء یک مجموعه

استقراء ناقص

## تفاوت قیاس و استقراء

(۱) قیاس از کل به جزء و استقراء از جزء به کل

(۲) پذیرفتن مقدمات قیاس مساوی است با پذیرفتن نتیجه قیاس ( اگر مقدمات قیاسی را بپذیریم ولی نتیجه را نپذیریم دچار نوعی تناقض منطقی شده‌ایم) ولی در استقراء اینچنین نیست. نپذیرفتن نتیجه در صورت پذیرفتن مقدمات تناقض عقلی و منطقی ایجاد نمی‌کند.



---

# انتخاب موضوع تحقيق

# ویژگی‌های موضوع تحقیق

۱. **علاقه پژوهشگر:** موضوع تحقیق باید مورد علاقه پژوهشگر باشد.
۲. **بدیع بودن:** نو و تازه باشد و بصورت خلاقانه مطرح شود.
۳. **پژوهش پذیر بودن:** موضوع پژوهش باید به حل مشکل یا کاهش آن منجر شود.
۴. **اهمیت و اولویت:** انجام دادن پژوهش جدید تا چه اندازه اهمیت دارد.
۵. **توانایی پژوهشگر:** پژوهشگر در انتخاب موضوع باید توانایی خود را مورد نظر قرار دهد.
۶. **منابع مادی:** نیروی انسانی، ابزار اندازه‌گیری، بودجه، تجهیزات و سایر لوازم مادی باید در دسترس پژوهشگر باشد.
۷. **منابع اطلاعاتی:** در انتخاب موضوع تحقیق باید به منابع اطلاعاتی دسترسی داشت. تا امکان بازنگری پژوهش‌های قبلی و بررسی پیشینه تحقیق فراهم شود.
۸. **به صرفه بودن:** انجام دادن تحقیق پیرامون موضوع مورد نظر باید از جنبه‌های علمی و نظری مقرون به صرفه باشد.

---

➤ هر مقاله علمی، حاصل گزارش یک تحقیق و پژوهش (Research) یا کار مطالعاتی (Study) است که در چارچوب استاندارد یک نوع مقاله تدوین و منتشر می شود.

➤ انواع اصلی مقالات عبارتند از:

۱. مقاله علمی-عمومی
۲. مقاله کنفرانسی
۳. مقاله علمی-ترویجی
۴. مقاله علمی-پژوهشی
۵. مقاله ISC
۶. مقاله ISI
۷. مقاله علمی-مروری

---

➤ با استفاده از بانکهای اطلاعاتی اینترنتی معرفی شده در این بخش، میتوانید متن کامل **چند میلیون مقاله علمی فارسی و لاتین** جدید را جستجو نموده و به صورت رایگان دانلود نمایید.

➤ به طور کلی بانکهای اطلاعاتی به صورتهای **الف)** نیاز به ثبت نام و پرداخت وجه، **ب)** نیاز به ثبت نام بدون پرداخت وجه، و **ج)** بدون ثبت نام و بدون پرداخت وجه می باشند.

➤ بانکهای اطلاعاتی منابع علمی را به صورت **بخشی** و یا **کلی** در زمینه های کتاب ها، پایان نامه ها، مقالات و پروژه های تحقیقاتی ذخیره سازی و به اشتراک گذاری می کنند.

# سایت های جستجوی علمی

---

[www.scholar.google.com](http://www.scholar.google.com)

<http://www.sciencedirect.com>

<http://www.springer.com/>

<http://www.isc.gov.ir/Default.aspx>

<http://www.journaltocs.ac.uk/>

<http://www.dart-europe.eu/basic-search.php>

<http://www.sid.ir/>

<http://www.magiran.com/>

<https://www.civilica.com/>

# سایت های جستجوی علمی

---

<https://ganj.irandoc.ac.ir/>

<https://journal.ut.ac.ir/>

<http://onlinebooks.library.upenn.edu/>

<https://freepaper.me/>

<https://www.motarjeminiran.com>

<http://sci-hub.tw/>

<http://elearnica.ir/>